

KS. LESZEK ADAMOWICZ

DUSZPASTERSTWO EMIGRANTÓW W PRAWIE KANONICZNYM

ZARYS PROBLEMATYKI PO WYDANIU INSTRUKCJI *ERGA MIGRANTES CARITAS CHRISTI*

Sługa Boży Jan Paweł II w adhortacji apostolskiej *Pastores gregis* napisał: „Wędrowki ludów osiągnęły dziś niesłychane proporcje i przedstawiają się jako masowe ruchy, obejmujące ogromną liczbę osób. Pomiedzy nimi znajduje się wielu wydalonych lub uciekających z własnych krajów z powodu konfliktów zbrojnych, niepewnych warunków ekonomicznych, starć politycznych, etnicznych i społecznych oraz kataklizmów. Wszystkie te migracje, w swojej różnorodności, stawiają naszym wspólnotom poważne pytania w odniesieniu do problemów duszpasterskich, takich jak ewangelizacja i dialog międzyreligijny”. Niniejsze opracowanie jest zarysem problematyki prawnokanonicznej w odniesieniu do troski duszpasterskiej Kościoła wobec migrantów po opublikowaniu w dniu 3 maja 2004 roku przez Papieską Radę Duszpasterstwa Migrantów i Podróżnych Instrukcji *Erga migrantes caritas Christi*.

1. UNORMOWANIA WCZEŚNIEJSZE

Jak napisał J. Bakalarz, „na płaszczyźnie normatywnej Stolica Apostolska potwierdziła prawo do istnienia duszpasterstwa etnicznego i określiła jego ogólny status w Kodeksie Prawa Kanonicznego z 1917 r. Wprawdzie zamie-

Ks. dr hab. LESZEK ADAMOWICZ – kierownik Katedry Prawa Katolickich Kościołów Wschodnich WPPKiA KUL; adres do korespondencji: Al. Raławickie 14, 20-950 Lublin.

szczone tam przepisy traktują o tym zagadnieniu lakonicznie lub nawet pośrednio. Jednakże interpretując je w świetle dawnej dyscypliny (kan. 6), łatwo w nich odkryć niemal wszystkie tradycyjne instytucje duszpasterstwa etnicznego¹.

Jak zauważa cytowany autor, Kodeks brał pod uwagę ludzi migrujących i należących do odrębnej grupy etnicznej (kan. 91, 216 § 4, 881, 927), którym zapewniał odpowiednie dla nich duszpasterstwo etniczne (216 § 4), nad którym bezpośrednią kontrolę objęła Stolica Apostolska, której kan. 216 § 4 zarezerwował władzę erygowania, innowacji i znoszenia parafii personalnej z tytułu odrębnego języka, narodowości czy obrządku.

Dawny Kodeks zalecał także kształcenie kapłanów etnicznych (kan. 1364, nr 2-3), wychodząc z założenia, że znajomość języka ojczystego stanowi jedną z kwalifikacji wymaganych przy doborze najbardziej odpowiedniego kandydata na dany urząd duszpasterski (kan. 153 § 1-3).

Pomocne było także prawo fundacyjne (kan. 1417), według którego fundator mógł – za zgodą ordynariusza – postawić odpowiednie warunki, zgodne z naturą beneficjum, którym mogło być zastrzeżenie, aby każdorazowy beneficjant (duszpasterz) był określonej narodowości (kan. 1449, nr 3). Temu samemu celowi służyło prawo patronatu zawierające przywilej prezenty (kan. 1453).

Zgodnie z prawem kodeksowym duszpasterstwo etniczne organizowano w formie: parafii personalnej (kan. 216 § 4), parafii terytorialnej o charakterze etnicznym, wikariatu parafialnego (kan. 476 § 6), kościoła rektoralnego (kan. 479-486), różnego typu kapelanii (kan. 479 § 2). Istniała także możliwość ustanowienia kaznodziei (kan. 1327 § 2, 1344 § 4), katechety (kan. 132, 1333), spowiednika (kan. 892 § 1), spowiednika na statkach (kan. 883), a wreszcie korzystano z tłumacza (kan. 889 § 2, 903, 1090, 1641)².

Kodeks Piobenedyktyński stanowił podstawy prawne rozwoju duszpasterstwa etnicznego, którego szczegółowy status określało pozakodeksowe prawo specjalne i prawo partykularne. Również umowy międzynarodowe podpisywane przez Stolicę Apostolską zawierały uzgodnienia, które chroniły prawo

¹ J. B a k a l a r z, *Geneza i rozwój instytucji duszpasterza migrantów do Soboru Watykańskiego II*, „Kościół i Prawo” (Lublin) 8(1992), s. 94. Cytowany artykuł zawiera także rys historyczny instytucji kapelana migrantów oraz omawia starsze uregulowania prawne dotyczące tego rodzaju duszpasterstwa.

² Tamże, s. 95.

mniejszości do własnego duszpasterstwa, a zwłaszcza do używania języka ojczystego w nauczaniu religijnym i w szkolnictwie.

W okresie przedkodeksowym o rozwoju duszpasterstwa migracyjnego, mającego charakter nadzwyczajny, czyli uzupełniający zwyczajne duszpasterstwo Kościoła, zdecydowały dwa czynniki: nowożytna migracja oraz bezpośrednia ingerencja Stolicy Apostolskiej w sprawy opieki nad migrantami. Była to przede wszystkim w połowie XIX wieku „wielka migracja” ludności z Europy na inne kontynenty, a później migracja kontynentalna spowodowana przyczynami ekonomicznymi i politycznymi (wojny). Dostrzeżono wówczas, że zwyczajne duszpasterstwo nie jest w stanie zaspokoić różnorodnych potrzeb migrantów. Dlatego w krajach masowej emigracji (Włochy, Niemcy, Polska) i imigracji (Francja, USA) zaczęto tworzyć specjalne dzieła opieki nad migrantami³. W celu lepszego kierowania opieką nad katolickimi migrantami obrządku łacińskiego papież Pius X w dniu 15 VIII 1912 roku utworzył przy Kongregacji Konsystorialnej specjalny Urząd Emigracji, zwany też Sekcją Duszpasterstwa Emigracyjnego⁴.

Za narodziny instytucji kapelana migrantów, czyli kapłana etnicznego, przeznaczonego do posługi duchowej wśród określonej grupy migrantów, uznaje się inicjatywę św. Wincentego Pallottiego. Na zlecenie papieża Piusa IX (†1878) wysłał on w 1844 roku do Londynu własnego kapłana, który nosząc tytuł „misjonarza apostolskiego”, pełnił tam funkcję kapelana emigrantów włoskich. W celu formacji odpowiednich duszpasterzy powstały wyspecjalizowane dzieła opiekuńcze⁵ oraz specjalne zgromadzenia zakonne zajmujące się duszpasterstwem emigracyjnym⁶ i seminaria narodowe.

W sprawie statusu duszpasterskiego misjonarzy prawo specjalne zalecało zakładanie na emigracji ośrodków (misji, centrów, sekretariatów) duszpasterskich. Miejscowych biskupów wzywało ono do udzielania misjonarzom odpowiednich uprawnień. Według Bakalarza niekiedy udzielano misjonarzom

³ Tamże, s. 96.

⁴ P i u s X, *Motu proprio Cum omnes* z 15 VIII 1912, AAS 4 (1912), s. 526-527; B a k a l a r z, art. cyt., s. 96-97.

⁵ Na przykład Stowarzyszenie św. Rafała (1871), Stowarzyszenie Misjonarzy dla Emigrantów Włoskich (1887), Dzieło Bonomellego (1900), Stowarzyszenie Misjonarzy św. Antoniego z Padwy (1905); zob. B a k a l a r z, art. cyt., s. 97.

⁶ Na przykład Stowarzyszenie Misjonarzy św. Karola (skalabrinianie) (1887), Zgromadzenie Aniołów Stróżów dla Emigrantów Niemieckich (1924), Towarzystwo Chrystusowe dla Wychodźców Polskich (1932); zob. B a k a l a r z, art. cyt., s. 97.

uprawnień bądź – niestety – całkowicie ich odmawiano, co rodziło konflikty pomiędzy migrantami i miejscowymi pasterzami⁷.

W czasie i po zakończeniu II wojny światowej opiekunem migrantów okazał się papież Pius XII, który w licznych dokumentach uwrażliwiał sumienia społeczności kościelnej i świeckiej na osobowe i społeczne prawa migrantów. Wręcz nieocenione znaczenie miała konstytucja apostolska *Exsul Familia* z 1 VIII 1952 roku⁸. Konstytucję uznano za „wielką kartę” miłości Kościoła wobec migrantów, zwanych tam emigrantami⁹. Była to pierwsza kodyfikacja prawa powszechnego w dziedzinie duszpasterstwa migracyjnego¹⁰. Szczegółowego omówienia tej konstytucji dokonał w cytowanym już artykule Bakałarz i dlatego poniżej zostaną przytoczone tylko główne tezy tego autora¹¹.

Zgodnie z przyjętą w konstytucji zasadą, wszystkim obcokrajowcom należy zapewnić opiekę współmierną do ich potrzeb i nie mniejszą od tej, z jakiej korzystają inni wierni w swej diecezji. Tą specjalną opieką należało objąć wszystkich migrantów katolickich, zarówno w krajach emigracji, jak i imigracji, a także podczas podróży morskiej. W tym celu prawodawca określił w konstytucji pełną organizację duszpasterstwa migracyjnego, funkcjonującego na płaszczyźnie ogólnokościelnej, krajowej i diecezjalnej. W tę strukturę włączył on zarówno stare instytucje prawne (np. parafie personalne), jak i zupełnie nowe (np. misje duszpasterskie). Analiza rozbudowanej organizacji duszpasterstwa migracyjnego pozwala dostrzec w nim – zarysowujące się już w przeszłości – dwa systemy opieki duchowej: zwyczajną i nadzwyczajną.

W systemie opieki duszpasterskiej zwyczajnej, normowanej ogólnymi przepisami prawa, opieka ta miała być świadczona migrantom wraz z ogółem wiernych w ramach zwykłej organizacji duszpasterskiej, której podstawowym rozwiązaniem była parafia, w tym także parafia personalna¹².

Opieka nadzwyczajna, regulowana przez prawo specjalne, miała objąć samych migrantów w ramach specyficznej organizacji duszpasterskiej, której

⁷ Niechlubnym przykładem jest w tym zakresie konflikt pomiędzy polskimi emigrantami w Stanach Zjednoczonych Ameryki a miejscową hierarchią, który doprowadził do schizmy i powstania Polish National Church in America.

⁸ AAS 44 (1952), s. 649-704.

⁹ B a k a ł a r z, art. cyt., s. 98-99.

¹⁰ Do tej konstytucji nawiązuje także Instrukcja *Erga migrantes caritas Christi* (nr 20).

¹¹ B a k a ł a r z, art. cyt., s. 98-101.

¹² S. Congregatio Consistorialis, *Responsum*, 13 XII 1952, „Duszpasterz Polski Zagranicą”, 4 (1953), s. 194-195.

istotnym rozwiązaniem była instytucja misjonarza migrantów. W ujęciu konstytucji oba systemy nie wykluczały się, ale raczej się uzupełniały. Dlatego misjonarz migrantów miał – zgodnie z prawem – jurysdykcję równorzędną kumulowaną z miejscowymi proboszczami. Oznaczało to, że zadaniem misjonarza było uzupełniać zwyczajne duszpasterstwo lokalne. W istocie przepisy konstytucji harmonizowały funkcjonowanie obu omawianych systemów, ale zdecydowanie więcej uwagi poświęcały przy tym systemowi opieki nadzwyczajnej, a w szczególności misjonarzowi migrantów¹³.

Pius XII dokładnie określił osobowy i duszpasterski status misjonarza migrantów. Wszystkie ważne akty związane z nominacją misjonarza, jego wyjazdem do jakichkolwiek krajów zamorskich, a także jego ewentualną inkardynację w innej diecezji poddał on pod bezpośrednią władzę lub kontrolę Kongregacji Konsystorialnej. Samego misjonarza powierzył – tak pod względem dyscypliny, jak i jego posługi – władzy odpowiedniego ordynariusza miejsca (EF 24, 38), nie wyjmując go przy tym spod władzy jego własnego biskupa czy przełożonego zakonnego (EF 18 § 2).

Istotną nowość papież wprowadził w dziedzinie statusu duszpasterskiego misjonarza. Jego posługę – spełnianą dotąd na podstawie władzy delegowanej – określił on jako urząd duszpasterski, z którego wypływała władza zwyczajna misjonarza, z określonymi prawem obowiązkami i uprawnieniami analogicznymi do proboszczowskich (EF 34, 35 § 1). Odrębnymi dokumentami Stolica Apostolska wyjaśniła zakres niektórych kompetencji misjonarza, a także udzieliła mu kilku uprawnień specjalnych i przywilejów. Jako właściwą misjonarzowi migrantów formę organizacji duszpasterskiej konstytucja *Exsul Familia* przyjęła i prawnie określiła misję duszpasterską (*missio cum cura animarum*), czyli placówkę podobną w dużej mierze do parafii personalnej (EF 34, 37).

Konstytucję *Exsul Familia* przyjęto z radością w środowiskach migrantów. Umocniła ona pozycję misjonarzy migrantów, zapewniła im samodzielność i znaczną autonomię wobec miejscowych duszpasterzy, zabezpieczyła ich prawa i dała im oparcie w całej strukturze wyspecjalizowanego duszpasterstwa migracyjnego¹⁴. Przyczyniła się także do rozwoju i upowszechnienia się duszpasterstwa migracyjnego w całym Kościele. Bez zmian obowiązywała ona do Soboru Watykańskiego II, kiedy to rozpoczęły się prace nad odnową tego duszpasterstwa. Prawnej rewizji przepisów konstytucji dokonał papież

¹³ B a k a l a r z, art. cyt., s. 100.

¹⁴ Tamże, s. 101.

Paweł VI w motu proprio *Pastoralis migratorum cura* z 15 VIII 1969 roku¹⁵, a także Jan Paweł II w Kodeksie Prawa Kanonicznego z 1983 roku¹⁶.

W ten nurt wpisało się także utworzenie (dnia 19 marca 1970 roku) przez Pawła VI w motu proprio *Apostolicae caritatis*, „Papieskiej Komisji do Spraw Duszpasterstwa Migrantów i Podróżujących”¹⁷, decyzją Jana Pawła II przekształconej w Papieską Radę (konstytucja apostolska *Pastor bonus* z 28 czerwca 1988 roku)¹⁸. Konstytucja ta podaje, wśród innych, następujące kompetencje Rady (art. 149-151): „Papieska Rada Duszpasterstwa Migrantów i Podróżnych obejmuje pasterską troską Kościoła szczególne potrzeby tych, których zmuszono do opuszczenia ziemi ojczystej albo zostali całkowicie pozbawieni ojczyzny, a także studiuje wszystkie związane z tym problemy” (art. 149) oraz „Rada świadczy pomoc w zakresie organizowania w Kościołach partykularnych skutecznego i własnego duszpasterstwa, również przez tworzenie w razie potrzeby odpowiednich struktur duszpasterskich, dla uciekinierów, wygnańców, migrantów, koczowników i cyrkowców” (art. 149 § 1), jak również „zabiega o to, aby lud chrześcijański, zwłaszcza z okazji obchodów Światowego Dnia Emigranta i Wygnańca, uświadomił sobie ich potrzeby i dał wyraz braterskiej troski” (art. 149 § 4).

2. REFORMA VATICANUM II I KODEKS PRAWA KANONICZNEGO Z 1983 ROKU

Sobór Watykański II w Dekrecie o pasterskich zadaniach biskupów *Christus Dominus* nr 18 stwierdza: „Szczególną troską należy otoczyć wiernych, którzy z powodu sytuacji życiowej nie mogą w sposób zadowalający korzystać z ogólnej, zwykłej opieki duszpasterskiej proboszczów albo są jej pozbawieni, jak np. liczni emigranci, wygnańcy i uciekinierzy, podróżujący statkami czy samolotami, koczownicy oraz inni, będący w podobnej sytuacji.

¹⁵ AAS 61 (1969), s. 601-603 oraz przepisy wykonawcze: S. Congregatio pro Episcopis, *Instructio De pastorali migratorum cura*, 22 VIII 1969, AAS 61 (1969), s. 614-643.

¹⁶ *Codex Iuris Canonici auctoritate Ioannis Pauli PP. II promulgatus*, AAS 75 (1983), pars II.

¹⁷ P a w e ł VI, Motu proprio *Apostolicae caritatis*, 19 III 1970, AAS 62 (1970), s. 193-197.

¹⁸ J a n P a w e ł II, *Constitutio apostolica de Romana Curia Pastor Bonus*, 28 VI 1988, AAS 80 (1988), s. 841-930.

Należy rozwijać odpowiednie metody duszpasterskie, które pozwolą zatroszczyć się o życie duchowe tych, którzy dla wypoczynku na jakiś czas udają się w inne okolice. Konferencje biskupów, zwłaszcza krajowe, niech dokładnie rozpatrzą bardziej palące sprawy związane z sytuacją wyżej wymienionych i za pomocą odpowiednich środków oraz instytucji niech jednomyślnie i wspólnymi siłami zatroszczą się o duchową opiekę dla nich, biorąc pod uwagę przede wszystkim zasady, które już zostały ustalone, czy dopiero wkrótce zostaną ustalone przez Stolicę Apostolską, po odpowiednim ich dostosowaniu do okoliczności czasu, miejsca i osób¹⁹.

W okresie posoborowym Papież Paweł VI opublikował motu proprio *Pastoralis migratorum cura* (15.08.1969)²⁰, w którym proklamował prawo wiernych do należytej opieki duszpasterskiej w warunkach emigracyjnych. Następnie ówczesna Kongregacja do Spraw Biskupów wydała Instrukcję *De pastoralis migratorum cura* (22.08.1969)²¹ jako kompendium teologiczno-prawne zagadnienia duszpasterstwa migrantów.

Wymienione normy oraz wcześniejsze, zawarte w przedsoborowej jeszcze Konstytucji Apostolskiej Piusa XII *Exsul Familia*, zgodnie z kan. 6 nr 4 Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1983 roku, nie zostały zniesione, gdyż nie uwzględniono ich w całości w zreformowanym Kodeksie. Stąd też nowy Kodeks uchylił tylko te normy, które były przeciwne nowym regulacjom. Również Instrukcja Papieskiej Rady do spraw Migrantów i Podróżujących *Erga migrantes caritas Christi* z dnia 3.05.2004 roku²² nie zawiera normy uchylającej poprzednie ustalenia, a więc tylko normy na nowo regulujące konkretne zagadnienia należy uznać za uchylające poprzednie²³.

Tworząc pewien system prawny dotyczący zagadnienia duszpasterstwa migrantów, należy przede wszystkim dostrzec regulacje Kodeksu Prawa Kanonicznego Jana Pawła II. Zasadnicze normy w tym zakresie oparte są na

¹⁹ Sobór Watykański II, Dekret o pasterskich zadaniach biskupów w Kościele *Christus Dominus*, 28 X 1965, tekst polski w: Sobór Watykański II, *Konstytucje, Dekrety, Deklaracje*, Poznań 2002, s. 244.

²⁰ Paweł VI, Motu proprio *Pastoralis migratorum cura*, 15 VIII 1969, AAS 61 (1969), s. 600-603.

²¹ S. Congregatio pro Episcopis, *Instructio De pastoralis migratorum cura*, 22.08.1969, AAS 61 (1969), s. 614-643.

²² Wydanie w języku włoskim: Bologna 2004.

²³ Zob. V. de Polis, *Il Codice di Diritto Canonico e l'Istruzione Erga migrantes caritas Christi*, [w:] *Pontificio Consiglio della Pastorale per i Migranti e gli Itineranti, La sollecitudine della Chiesa verso i migranti. Quaderni universitari*, Città del Vaticano 2005, s. 72.

koncepcji Kościoła partykularnego i jego relacji z Kościołem powszechnym, którą Stolica Apostolska wyraziła m.in. w Liście Kongregacji Nauki Wiary do biskupów Kościoła katolickiego o niektórych aspektach Kościoła pojętego jako komunია *Communio notio* z 28.05.1992 roku²⁴: „Aby zrozumieć prawdziwy sens analogicznego zastosowania pojęcia komunii do wszystkich Kościołów partykularnych, trzeba przede wszystkim uwzględnić fakt, że – jako „części jedyne Kościoła Chrystusa” – mają one z całością, to znaczy z Kościołem powszechnym, szczególny związek „wzajemnego przenikania się”, ponieważ w każdym Kościele partykularnym „jest prawdziwie obecny i działa Jeden, Święty, Katolicki i Apostolski Kościół Chrystusowy”. Dlatego „Kościół powszechny nie może być rozumiany jako suma Kościołów lokalnych ani jako federacja Kościołów partykularnych”. Kościół nie jest wynikiem ich komunii, ale w swoim istotnym misterium jest rzeczywistością ontologicznie i czasowo uprzednią w stosunku do każdego pojedynczego Kościoła partykularnego” (nr 9).

Kodeks Prawa Kanonicznego z 1983 roku w kan. 368 przypomina, że „Kościoły partykularne, w których istnieje i z których składa się jeden i jedyny Kościół katolicki, to przede wszystkim diecezje [...]”, by w kolejnym kanonie (kan. 369) opisać diecezję jako „część Ludu Bożego, powierzona pasterskiej pieczy biskupa z współpracującym z nim prezbiterium, tak by trwając przy swym pasterzu i zgromadzona przez niego w Duchu Świętym przez Ewangelię i Eucharystię, tworzyła Kościół partykularny, w którym prawdziwie obecny jest i działa jeden, święty, katolicki i apostolski Kościół Chrystusa”. Z kolei kan. 372 w § 1 przyjmuje „jako regułę, że część Ludu Bożego, która tworzy diecezję lub inny Kościół partykularny, jest oznaczona określonym terytorium, w ten sposób, że obejmuje wszystkich wiernych na nim mieszkających”, zaznaczając przy tym, że „tam, gdzie zdaniem najwyższej władzy kościelnej, o wysłuchaniu opinii zainteresowanych Konferencji Episkopatu, okaże się to pożyteczne, mogą być na tym samym terytorium erygowane Kościoły partykularne odrębne z racji obrządku wiernych lub innej podobnej racji” (§ 2). Za „podobną rację” można przyjąć inną narodowość, język czy też kulturę określonej grupy wiernych²⁵.

²⁴ Congregatio pro Doctrina Fidei, Litterae ad Catholicam Ecclesiam episcopos de aliquibus aspectibus Ecclesiae prout est communio *Communio notio*, 28 V 1992, AAS 85 (1993), s. 838-850.

²⁵ Zob. J. Krukowski, *Kościoły partykularne*, [w:] J. Dyduch, W. Góralski, E. Górecki, J. Krukowski, M. Sitarz, *Komentarz do Kodeksu Prawa*

W innych przypadkach, gdy nie ma konieczności erygowania struktur w randze Kościoła partykularnego, kan. 476 pozwala na mianowanie „jednego lub kilku wikariuszy biskupich, którzy by [...] w odniesieniu do wiernych jakiegoś obrządku względnie do pewnej grupy osób, posiadali taką samą władzę zwyczajną, jaka na mocy prawa powszechnego przysługuje wikariuszowi generalnemu”²⁶.

Z kolei w odniesieniu do parafii KPK stanowi: „Parafia jest określoną wspólnotą wiernych, utworzoną na sposób stały w Kościele partykularnym, nad którą pasterską pieczę, pod władzą biskupa diecezjalnego, powierza się proboszczowi jako jej własnemu pasterzowi” (kan. 515 § 1), z reguły „terytorialna, a więc obejmująca wszystkich wiernych określonego terytorium. Gdzie jednak jest to wskazane, należy tworzyć parafie personalne, określone z racji obrządku, języka, narodowości wiernych jakiegoś terytorium, albo z innego jeszcze powodu” (kan. 518). W miejscach, gdzie nie można erygować parafii stałej, prawodawca przewiduje parafię tymczasową (kan. 516 § 1) albo „biskup diecezjalny powinien w inny sposób zapewnić pasterską opiekę” (kan. 516 § 2) określonej grupie wiernych²⁷.

Dla duszpasterstwa migrantów ma również znaczenie kan. 517, który w § 1 przewiduje możliwość solidarnego pełnienia urzędu proboszcza przez kilku kapłanów, a w § 2 stanowi o możliwości „współdziałania w trosce o pasterzowanie parafii diakona lub jakiejś innej osoby nie mającej święceń”, co przy trudnościach językowych może odegrać szczególnie pożyteczną rolę.

W strukturze kościelnej użyteczną dla duszpasterstwa migrantów funkcję pełni kapelan, co obowiązujący kodeks omawia w kan. 564-572. Według kan. 564 „kapelanem jest kapłan, któremu powierza się przynajmniej częściowo stałą troskę pasterską o jakąś wspólnotę lub specjalny zespół wiernych”. Jest on z zasady mianowany przez ordynariusza miejsca, który też ustanawia prezentowanego lub zatwierdza wybranego (kan. 565). Winien być on „wyposażony we wszystkie uprawnienia, których wymaga właściwe sprawowanie troski pasterskiej. Oprócz tego, co przyznaje kapelanowi prawo partykularne lub specjalna delegacja, ma on – na mocy urzędu – władzę spowiadania wiernych

kanonicznego, t. II/1, księga II: *Lud Boży*, cz. I: *Wierni chrześcijanie*, cz. II: *Ustrój hierarchiczny Kościoła*, Poznań 2005, s. 217-229.

²⁶ Zob. J. K r u k o w s k i, *Kuria diecezjalna*, [w:] D y d u c h [i in.], *Komentarz*, t. II/1, s. 354.

²⁷ Zob. J. K r u k o w s k i, *Parafie, proboszczowie i wikariusze parafialni*, [w:] tamże, t. II/1, s. 409-417.

powierzonych jego pieczy, a także głoszenia im słowa Bożego, udzielania Wiatyku i namaszczenia chorych oraz sakramentu bierzmowania tym, którzy znajdują się w niebezpieczeństwie śmierci (kan. 566 § 1); „[...] podczas morskiej podróży, kapelan posiada ponadto władzę, którą może wykonywać tylko w tych miejscach, rozgrzeszenia z cenzur wiążących mocą samego prawa, ale nie zarezerwowanych i nie zdeklarowanych” (kan. 567). Użyteczność mianowania kapelanów „dla tych, którzy ze względu na warunki życia nie mogą korzystać ze zwyczajnej posługi proboszczów, a więc dla emigrantów, wygnańców, uchodźców, koczowników, odbywających podróż morską” wyraźnie deklaruje kan. 568. Tak ustanowiony kapelan „powinien utrzymywać należyty kontakt z proboszczem” (kan. 571).

Prawodawca także, wymieniając obowiązki proboszcza, wylicza je w następujący sposób: „Szczególną troską otacza biednych, cierpiących, samotnych, wygnańców oraz przeżywających szczególne trudności” (kan. 529 § 1)²⁸. Temat ten powraca także w § 1 kan. 771: „Duszpasterze, zwłaszcza biskupi i proboszczowie, powinni troszczyć się, aby było głoszone słowo Boże również tym, którzy ze względu na warunki życia nie mogą dostatecznie korzystać z ogólnej i zwyczajnej opieki pasterskiej albo są jej całkowicie pozbawieni”.

Kodeks Prawa Kanonicznego przewiduje także pomoc tłumacza dla wiernych nie znających języka kraju, w którym przebywają. W kan. 972, 990 i 1377 zawarte są normy dotyczące pomocy tłumacza przy spowiedzi, kan. 1106 obejmuje normy odnoszące się do możliwości pomocy tłumacza przy zawieraniu małżeństwa, kan. 1471 traktuje o pomocy tłumacza przy składaniu zeznań, zaś kan. 1649 mówi o tłumaczeniu akt sądowych.

Prawo kodeksowe umieściło więc duszpasterstwo migrantów w kontekście odpowiedzialności pasterzy w Kościele partykularnym oraz w ramach standardowych obowiązków duszpasterzy parafialnych.

W ostatnich latach pontyfikatu, w adhortacji apostołskiej *Pastores gregis*²⁹, Jan Paweł II w następujących słowach wyznaczył biskupom zadania w odniesieniu do emigrantów: „Jest więc rzeczą stosowną, by zatroszczyć się w diecezjach o ustanowienie właściwych struktur duszpasterskich dla przyjęcia i otoczenia tych osób odpowiednią troską duszpasterską, w zależności od różnych warunków, w jakich się znajdują. Potrzeba także wspierać

²⁸ Zob. tamże, s. 432-433.

²⁹ J a n P a w e ł II, Adhortatio Apostolica post-synodalis *Pastores Gregis* de Episcopo ministro Evangelii Iesu Christi pro mundi spe z 16 X 2003, Città del Vaticano 2003.

współpracę pomiędzy graniczącymi ze sobą diecezjami, w celu zapewnienia jak najskuteczniejszej i kompetentnej posługi, zajmując się równocześnie formacją kapłanów i świeckich współpracowników, szczególnie bezinteresownych i gotowych do tej wymagającej zaangażowania służby, przede wszystkim w odniesieniu do problemów natury prawnej, które mogą pojawić się podczas wprowadzania tych osób w nowy porządek społeczny” (nr 72).

Problem ten został uszczegółowiony także w Dyrektorium o pasterskiej posłudze biskupów *Apostolorum successores* z 22.02.2004 roku³⁰: „Biskup powinien zwrócić szczególną uwagę na potrzeby duchowe tych osób, które ze względu na warunki życia nie mogą dostatecznie korzystać z ogólnej i zwyczajnej opieki duszpasterskiej. [...] Zostaną rozpatrzone różne sytuacje, które domagają się odpowiednich działań duszpasterskich: a) Emigracja międzynarodowa. Osiągnęła ona dziś niesłychane rozmiary, stąd domaga się troski pasterzy. Wystarczy przywołać na myśl ogromną liczbę tych, którzy przemieszczają się do innych krajów w poszukiwaniu pracy, ze względu na studia, uchodźców, koczowników. To zadanie jest szczególnie pilne tam, gdzie – jak to się dziś często zdarza – emigrantami są wierni katolicy. Aby otoczyć tych wiernych taką troską duszpasterską, która odpowiadałaby ich naturze i potrzebom duchowym, niezbędna staje się odpowiednia współpraca pasterzy z kraju ich pochodzenia oraz tej diecezji, w której się znaleźli – zarówno na płaszczyźnie indywidualnej, jak i w obrębie Konferencji Biskupów. Może to być optymalnie zrealizowane poprzez wyznaczenie kapłanów, diakonów oraz innych wiernych do towarzyszenia emigrantom, w powołanych do tego celu specjalnych ośrodkach formacyjnych, lub poprzez tworzenie struktur o charakterze personalnym koordynujących duszpasterstwo tych wiernych. [...] b) Dla zapewnienia troski duszpasterskiej oraz ogarnięcia apostołatem jednorodnych grup rozproszonych w granicach diecezji biskup może erygować parafię personalną lub mianować kapelanów, spośród odpowiednio przygotowanych kapłanów, przyznając im niezbędne uprawnienia” (nr 207).

Z pomocą w zrealizowaniu tych przedsięwzięć w kilka miesięcy później została ogłoszona przez Papieską Radę Duszpasterstwa Migrantom i Podróżnych Instrukcja *Erga migrantes caritas Christi*.

³⁰ Kongregacja do spraw Biskupów, *Direttorio per il ministero pastorale dei vescovi Apostolorum successores* z 22 II 2004, Città del Vaticano 2004.

3. ROZWIĄZANIA PRAWNE INSTRUKCJI *ERGA MIGRANTES CARITAS CHRISTI*

Instrukcja *Erga migrantes caritas Christi* została opublikowana przez Papieską Radę Duszpasterstwa Migrantów i Podróżnych w dniu 3.05.2004 roku. Zgodnie z kan. 34 KPK „Instrukcje, które wyjaśniają przepisy ustaw oraz rozwijają i określają racje, które należy uwzględnić przy ich zachowaniu, są dane na użytek tych, którzy mają się troszczyć o wprowadzenie ustaw w życie i obowiązują ich w wykonywaniu ustaw. Wydają je zgodnie z prawem w granicach swojej kompetencji ci, którzy posiadają władzę wykonawczą” (§ 1) oraz „Postanowienia instrukcji nie zmieniają ustaw. Jeśli zaś któreś z nich nie dadzą się pogodzić z przepisami ustaw, są pozbawione wszelkiej mocy” (§ 2). Stąd też przepisy instrukcji w niczym nie zmieniają, a jedynie doprecyzowują i wyjaśniają normy ustaw kościelnych. Dotyczy ona całego Kościoła, a więc zarówno Kościoła łacińskiego, jak i katolickich Kościołów wschodnich.

Instrukcja składa się z wprowadzenia, czterech części, zakończenia (razem 104 punkty) oraz z zarządzeń prawno-pastoralnych, wstępu i sześciu rozdziałów obejmujących 22 artykuły.

We wstępie (art. 1) zarządzenia nawiązują do kan. 213 KPK, który stanowi, że „wierni chrześcijanie mają prawo otrzymywać pomoce od swoich pasterzy z duchowych dóbr Kościoła, zwłaszcza zaś słowa Bożego i sakramentów”. Z normy tej wyprowadzany jest obowiązek duszpasterzy do zarażania potrzebom duchowym wiernych, zwłaszcza emigrantom, z uwzględnieniem szczególnych okoliczności ich życia (nr 38 i 49 oraz art. 1 § 1), a także ich pobożności ludowej (nr 46). Wynika stąd także obowiązek współpracy w tym dziele „Kościoła pochodzenia” z „Kościołem przybycia”, zwłaszcza gdy liczba emigrantów jest znaczna (nr 50 oraz art. 1 § 3). W artykule wstępnym znajdujemy także zapis przypominający zasadę przynależności do parafii i diecezji, wynikającą z zamieszkania kanonicznego ustalanego według kan. 100-107 KPK (§ 2). Należy tu przypomnieć, że prawo kanoniczne nie wiąże żadnych skutków z tzw. zameldowaniem cywilnym. Kompetencje, przykładowo w zakresie spraw sakramentalnych, mogą być ustalone wyłącznie na podstawie norm kodeksowych, a więc w powiązaniu z faktycznym przebywaniem na danym terytorium. W sprawach małżeńskich nupturienci mają prawo do zawarcia małżeństwa w danej parafii z chwilą nabycia stałego lub tymczasowego zamieszkania, a więc już w dniu przybycia do danego miejsca,

byleby mieli zamiar pozostania tam na stałe (zamieszkanie stałe) lub pozostania tam przynajmniej przez trzy miesiące (kan. 102).

Dwa kolejne artykuły Instrukcji (art. 2-3), stanowiące jej pierwszy rozdział, traktują o wiernych świeckich. Wcześniej, od strony doktrynalnej, Instrukcja omawia rolę świeckich, stowarzyszeniach i ruchach kościelnych (nr 86-88). Papieska Rada zachęca świeckich do otwartości w przyjmowaniu emigrantów „jako braci i siostry”, do ochrony ich praw w konkretnych warunkach życiowych, do działań o charakterze ewangelizacyjnym oraz do niesienia pomocy kapelanom (misjonarzom) migrantów, zwłaszcza wtedy, gdy migranci żyją w dużym rozproszeniu. Migranci zaś powinni uszanować dziedzictwo kulturowe społeczności, która ich gości, oraz wnieść swój wkład w dobro wspólne tejże społeczności, a także mieć swoją reprezentację w radach duszpasterskich na poziomie diecezjalnym i parafialnym, zwłaszcza w sytuacjach, gdy ich liczba jest większa; powinni być też formowani, a następnie zatrudniani jako asystenci pastoralni. Dotyczy to prawa do tworzenia zarówno własnych stowarzyszeń, jak również przynależności do katolickich stowarzyszeń lokalnych.

Dla organizacji duszpasterstwa emigrantów kluczowy jest rozdział drugi (art. 4-11). Ważne są w tym zakresie trzy zagadnienia: status kapelana, organizacja duszpasterstwa na poziomie podstawowym (parafia), status koordynatora narodowego.

a) Kapelan – misjonarz (art. 4-5, 9-10, 12 oraz nr 75-85)

Duszpasterzy migrantów Instrukcja nazywa kapelanami (misjonarzami) dla migrantów, o ile są to prezbiterzy ustanowieni na stałe do tej posługi przez kompetentną władzę kościelną. Przypisuje im rolę ludzi-mostów, łączących migrantów z miejscowym biskupem, a także generalnie z krajem pobytu (nr 77). Innymi zadaniami są: troska o zachowanie etnicznej tożsamości oraz języka, pomoc w asymilacji migrantów oraz wnoszenie ducha misyjnego i ewangelizacyjnego (nr 78).

Kapelani są wyposażeni w uprawnienia wynikające z kan. 566 § 1 KPK: „[...] winni być wyposażeni we wszystkie uprawnienia, których wymaga właściwe sprawowanie troski pasterskiej. Oprócz tego, co przyznaje kapelanowi prawo partykularne lub specjalna delegacja, mają oni – na mocy urzędu – władzę spowiadania wiernych powierzonych ich pieczy, a także głoszenia im słowa Bożego, udzielania Wiatyku i namaszczenia chorych oraz sakramentu bierzmowania tym, którzy znajdują się w niebezpieczeństwie śmierci”. Kapelanem może być mianowany prezbiter dobrze przygotowany przez odpo-

wiedni czas, posiadający odpowiednie cnoty, wiedzę, znajomość języka i kultury oraz inne przymioty moralne i duchowe” (art. 4 § 2).

Odnosnie do procedury powierzania urzędu kapelana migrantów, Papieska Rada najpierw zachęca i jednocześnie wymaga, aby własny biskup diecezjalny, jako przełożony prezbitera, który decyduje się na podjęcie tego rodzaju posługi, udzielił mu stosownego zezwolenia (art. 5 § 1).

Instrukcja następnie przewiduje, że prezbiter, który otrzymał takie pozwolenie, winien zgłosić za pośrednictwem swojego biskupa diecezjalnego i Konferencji Biskupów swojego kraju do Konferencji Biskupów *ad quam*, swoją gotowość do podjęcia posługi w danym kraju, dołączając pisemną zgodę własnego biskupa diecezjalnego. Konferencja Biskupów *ad quam* następnie kieruje tego prezbitera do biskupa diecezjalnego (lub biskupów), którzy udzielają nominacji (art. 5 § 2).

Tak ustanowiony kapelan winien mieć zapewnione zabezpieczenie ekonomiczne i socjalne, takie jak pozostali prezbiterzy w danej diecezji. Obowiązek ten spoczywa w zasadzie na tym biskupie, który erygował misję, chociaż są dopuszczone inne, umowne rozwiązania tej kwestii (art. 9). Tenże biskup diecezjalny jest przełożonym kapelana (art. 10).

Analogiczną procedurę Instrukcja przewiduje w przypadku angażowania pojedynczego kapłana zakonnego (art. 13 § 2), o czym także jest mowa w numerach 80-85.

b) Struktury duszpasterskie (art. 6-8 oraz nr 91-93)

Biskup diecezjalny, w zależności od potrzeb pastoralnych, może zorganizować duszpasterstwo migrantów w czterech formach. Najbardziej rozwiniętą formą jest *parafia personalna*, którą eryguje, określając precyzyjnie jej granice dla jednej lub wielu społeczności etnicznych (nr 93) oraz ustalając zasady prowadzenia w niej ksiąg metrykalnych. Obowiązuje w tym przypadku zasada, że migranci mają swobodne prawo do wyboru przynależności bądź do parafii personalnej, bądź do parafii terytorialnej, według zamieszkania (art. 6 § 1).

Biskup diecezjalny może także utworzyć *missio cum cura animarum* na terytorium obejmującym jedną lub więcej parafii, określając jej zakres. „Missio” może być lub może nie być złączona z parafią (art. 7 § 1). Takie złączenie jest pożądane w przypadku duszpasterstwa prowadzonego w parafii i misji przez kapłanów należących do tego samego instytutu życia konsekrowanego lub stowarzyszenia życia apostołskiego (art. 7 § 5).

Trzecią formą jest ustanowienie *parafii terytorialnej z misją lub misjami etniczno-językowymi*. W takiej sytuacji kapelan jest jednym z członków

parafialnej ekipy duszpasterskiej (nr 91). W ramach parafii terytorialnej może zostać zorganizowane duszpasterstwo etniczno-językowe dla osób zintegrowanych z parafią.

Parafia i misja powinny dysponować kościołem lub kaplicą, niekoniecznie na wyłączny użytek, dla wykonywania świętej posługi, a biskup diecezjalny winien określić zasady współużytkowania kościoła z inną wspólnotą, nie wykluczając kościoła parafialnego (art. 8 § 1). Zarówno parafią personalną, jak i „*missio cum cura animarum*” kierują prezbiterzy, mianowani przez biskupa diecezjalnego, którzy mają wszystkie uprawnienia i obowiązki proboszczowskie (art. 6 § 2, 7 § 2-3), włącznie z prawem błogosławienia małżeństw, o ile przynajmniej jedno z nupturientów należy do jego wspólnoty.

Dodatkowo, w przypadku „*missio cum cura animarum*”, kapelan ma obowiązek, po sporządzeniu aktu małżeństwa w księdze małżeństw misji, przesłać uwierzytelnioną jej kopię (duplikat) na koniec każdego roku kalendarzowego do parafii terytorialnej, na terenie której misja ma swoją siedzibę, oraz do parafii, na terenie której zostało zawarte dane małżeństwo (art. 7 § 3).

Pozostałym duszpasterzom desygnowanym do pomocy proboszczom lub kapelanom w misjach Instrukcja nadaje status zrównany ze statusem wikariusza parafialnego (art. 7 § 4).

Duszpasterze migrantów powinni być reprezentowani w diecezjalnej radzie kapłańskiej (art. 8 § 2) dla zmanifestowania świadectwa jedności ze wspólnotą Kościoła partykularnego (nr 95).

Szczególnie ważnymi sektorami aktywności powyższych wspólnot są takie obszary, jak duszpasterstwo młodzieży i powołań, formacja świeckich i studia nad zjawiskiem migracji (nr 94).

c) Koordynator krajowy (art. 11 oraz nr 73-74)

Instrukcja przewiduje, że w krajach, w których pracuje większa liczba duszpasterzy migrantów używającego tego samego języka, pożyteczne będzie mianowanie koordynatora krajowego (§ 1). Do jego zadań należy koordynowanie posługi kapelanów. Instrukcja stwierdza wręcz, że pracuje on bardziej w służbie kapelanów niż wiernych (nr 73). Jego rolą jest braterskie czuwanie i koordynacja posługi między wspólnotami. Działa on w imieniu Konferencji Biskupów *ad quam* (czyli kraju, który przyjął migrantów). Jest on mianowany przez przewodniczącego tejże konferencji, w zasadzie spośród już pracujących kapelanów tego języka lub narodowości (§ 3), po konsultacji z Konferencją Biskupów *a qua*, czyli kraju posyłającego (§ 2). Nie ma on żadnej władzy jurysdykcyjnej na podstawie pełnionego urzędu (§ 4), co nie wyklucza udzielenia mu przez konkretnego biskupa diecezjalnego (lub biskupów) uprawnień

delegowanych, ani bezpośredniej władzy nad wiernymi, gdyż podlegają oni ordynariuszowi miejsca (nr 74). Natomiast ma obowiązek utrzymywać kontakt zarówno z biskupami diecezjalnymi kraju *ad quam*, jak i kraju *a quo* (§ 5). Koordynator winien być także konsultowany w sprawach nominacji, przeniesienia oraz zastąpienia kapelana, a także dotyczących erygowania nowych misji (§ 6).

Rozdział trzeci Zarządzeń prawno-pastoralnych (art. 12-15) omawia zaangażowanie osób zakonnych w duszpasterstwo migrantów. Papieska Rada zachęca zarówno męskie, jak żeńskie instytuty życia konsekrowanego i stowarzyszenia życia apostołskiego do zaangażowania się w duszpasterstwo migrantów, zwłaszcza że instytuty te i stowarzyszenia zazwyczaj są międzynarodowe i dysponują odpowiednią bazą materialną i personalną do prowadzenia tej posługi (art. 12). Powierzenie duszpasterstwa instytutowi lub stowarzyszeniu wymaga sporządzenia w formie pisemnej umowy pomiędzy biskupem diecezjalnym i właściwym przełożonym wyższym. Rolę koordynującą ma w tym zakresie właściwa komisja Konferencji Biskupów (art. 13 § 1).

Jest oczywiste to, że w zakresie dyscypliny zakonnej, członkowie instytutów podlegają własnym przełożonym, natomiast w działalności duszpasterskiej – biskupowi diecezjalnemu (art. 14).

W rozdziale czwartym Zarządzeń zestawione są normy dotyczące obowiązków biskupów diecezjalnych w odniesieniu do migrantów. Biskupi diecezjalni, z pomocą proboszczów i kapelanów, są zobligowani do otoczenia migrantów pasterską troską. W tym celu powinni stworzyć odpowiednie struktury pastoralne i zabiegać o konieczną pomoc Kościołów pochodzenia migrantów. Jeśli to konieczne, powinni mianować wikariuszy biskupich, do których kompetencji należałoby kierowanie duszpasterstwem migrantów, jak również mogą utworzyć w swojej kurii specjalne biuro do spraw migrantów (art. 16 § 1). W pierwszej kolejności obowiązkiem biskupa jest erygowanie parafii personalnych i misji *cum cura animarum* oraz mianowanie kapelanów – misjonarzy (art. 16 § 2). Ta odpowiedzialność biskupa dotyczy także troski o migrantów katolików należących do innych Kościołów *sui iuris* (art. 16 § 3, nr 52-55), chrześcijan niekatolików (art. 17 § 1, nr 56-58) oraz działalności ewangelizacyjnej wśród nieochrzczonych (art. 17 § 2, nr 59-60). Instrukcja wskazuje także na konieczność zwrócenia uwagi na niektóre sytuacje szczególne. Należą do nich: troska o zachowanie zasady, że z katolickich miejsc kultu mogą korzystać w wyjątkowych wypadkach jedynie inni chrześcijanie i nie wolno ich użyczać do celów kultu religii niechrześcijańskich (nr 61), a katolickie szkoły muszą zachować swoją toż-

samość (nr 62). Innym szczególnie ważnym zagadnieniem są małżeństwa z niekatolikami i niechrześcijanami, zwłaszcza z muzułmanami (nr 63, 67).

Natomiast w odniesieniu do biskupów krajów pochodzenia Instrukcja stwierdza, że powinni oni zadbać o formację seminarzystów (art. 18 § 3) i kapłanów (art. 18 § 2) w zakresie duszpasterstwa migrantów, a także o formację wiernych świeckich, którzy udają się na emigrację (art. 18 § 1, nr 71).

Rozdział piąty traktuje o roli Konferencji Biskupów w zakresie duszpasterstwa migrantów. Papieska Rada zachęca, aby Konferencje Biskupów w krajach, w których są duże grupy migrantów, a także z których wielu mieszkańców udaje się na emigrację, ustanowiły krajową komisję do spraw emigracji. Winna ona mieć swojego sekretarza, który w zasadzie powinien pełnić urząd krajowego dyrektora do spraw migracji, a w charakterze doradców winny do niej należeć osoby zakonne i świeccy (art. 19 § 1). Natomiast w pozostałych krajach, w których występuje zjawisko migracji, winien zostać mianowany przez Konferencję Biskupów biskup promotor (art. 19 § 2)³¹. O decyzjach w tym zakresie (skład komisji lub nazwisko biskupa promotora) Konferencja Biskupów winna poinformować Papieską Radę (art. 19 § 3).

Do zadań powyższej komisji lub biskupa promotora należy:

- 1) gromadzenie informacji na temat sytuacji migrantów w kraju i przekazywanie ich biskupom diecezjalnym oraz kontaktowanie się z ośrodkami studiów nad problemem migracji;
- 2) animowanie działań komisji diecezjalnych, które winny czynić to samo względem komisji parafialnych;
- 3) przyjmowanie próśb o kapłanów (misjonarzy) od biskupów tych diecezji, w których istnieje problem imigracji, i posyłanie do nich prezbiterów proponowanych do tej pracy;
- 4) proponowanie Konferencjom Biskupów nominacji krajowego koordynatora kapłanów;
- 5) utrzymywanie koniecznych kontaktów z Konferencjami Biskupów;

³¹ Struktura Konferencji Episkopatu Polski przewiduje trzy różne organy zajmujące się sprawami emigrantów: Komisja do Spraw Polonii i Polaków za Granicą, na czele której stoi biskup – Delegat KEP do spraw Duszpasterstwa Emigracji Polskiej, Rada do Spraw Migracji, Turystyki, Pielgrzymek oraz Prymas Polski jako Duchowy Opiekun Polonii. Zakres ich kompetencji nie jest dokładnie sprecyzowany.

6) utrzymywanie koniecznych kontaktów z Papieską Radą Duszpasterstwa Emigrantów i Podróżnych oraz przekazywanie jej wskazań biskupom diecezjalnym;

7) wysyłanie corocznego sprawozdania dotyczącego duszpasterstwa migrantów do Papieskiej Rady, do Konferencji Biskupów oraz do biskupów diecezjalnych (art. 20 § 1). W niektórych z tych zadań wspiera biskupa dyrektor krajowy (art. 20 § 2).

Konferencja Biskupów winna także ustalić datę corocznego „Dnia (albo Tygodnia) Migrantów i Uchodźców” w celu pobudzenia wrażliwości wiernych na problemy migrantów oraz przeprowadzenia zbiórki na wsparcie dzieł związanych z pomocą dla migrantów (art. 21).

W ostatnim, szóstym rozdziale jest mowa o zadaniach Papieskiej Rady do Spraw Duszpasterstwa Migrantów i Podróżujących (art. 22). Punkt ten jest w zasadzie powtórzeniem i uszczegółowieniem zadań wynikających z konstytucji apostoelskiej *Pastor bonus*, dotyczącej organizacji Kurii Rzymskiej.

*

Instrukcja *Erga migrantes caritas Christi* stanowi m.in. kompendium pastoralne i prawne dotyczące duszpasterstwa migrantów, które jest wyzwaniem dla Kościoła naszych czasów, zwłaszcza dla Kościoła polskiego, w kontekście najnowszej fali emigracyjnej. Należy zauważyć, że w wielu krajach funkcjonuje w zasadzie już ten system organizacji duszpasterstwa polskiego. Na przykład umowa zawarta w tej materii pomiędzy Konferencjami Biskupów Polski i Niemiec z 2001 roku, chociaż zawarta trzy lata przed publikacją Instrukcji, idealnie realizuje jej założenia³². W zasadzie ten model funkcjonuje w Stanach Zjednoczonych Ameryki, kraju emigrantów. Koordynator krajowy polskiego duszpasterstwa, powołany przez Konferencję Biskupów, od kilku lat pracuje w Italii.

Podsumowując należy stwierdzić, że podstawowym ośrodkiem duszpasterstwa jest diecezja przyjmująca emigrantów. Za ten obszar duszpasterstwa odpowiada głównie biskup diecezjalny.

³² Wskazania dla polskojęzycznego duszpasterstwa w Niemczech z 17 IX 2001, „Akta Konferencji Episkopatu Polski”, 6 (2001), s. 37-41.

EMIGRATION CHAPLAINCY IN CANON LAW
AN OUTLINE OF THE ISSUE AFTER THE PUBLICATION
OF *ERGA MIGRANTES CARITAS CHRISTI* INSTRUCTION

S u m m a r y

The article discusses the idea and structure of emigration pastoral care within the legal order existing after the Holy See published *Erga Migrantes Caritas Christi* instruction in 2004. The author considers the legal-pastoral directives of the Instruction against Code of Canon Law and the latest doctrine judgments. The first part presents the state of old pre-council and pre-code legislation, and the second part deals with the norms contained in CCL of 1983 against the Magisterium of the Church after the Second Vatican Council. The third (main) part systematically discusses directives whose legal character derives from the published Instruction, particularly those referring to chaplains of emigrants and procedures of their appointment, pastoral structures (personal parish, *mission cum cura animarum*, ministry in a territorial parish and ethnic ministry in a territorial parish), and the national coordinator for chaplains. Finally, the responsibility of particular bishops and Bishops' Conference (including the special bodies for migrants), and the role of the Pontifical Council for the Pastoral Care of Migrants and Itinerant People.

Translated by Tomasz Patkowski

Słowa kluczowe: prawo kanoniczne, migracja, kapelan, duszpasterstwo migrantów.

Key words: canon law, migration, chaplain, pastoral care of migrants.